

1 ALI RÂMÎTĒNĪ "

TSU

H. Shashud, "Masters...," p. 30-32

yay., Ankara 1998, 189-196.

Kenjetay, Dosay, "Hoca Ahmet Yesevi: Yaşadığı Devir, Şahsiyeti, Tarikati ve Tesiri", *Tasavvuf-İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl 1, sy. 2, Aralık 1999, 105-129.

Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1993.
Köprülü, Fuad, "Ahmed Yesevî", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, I/210-215.

Kufrahi, Kasım, *Nakşibendiliğin Kuruluş ve Yayılışı*, basılmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi 1949.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Türk Süfliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

Ocak, A.Yaşar, "Anadolu Türk Süfliğinde Ahmed-i Yesevî Geleneğinin Teşekkülü", *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1992.

Şener, İbrahim-Yıldız, Alim, *Türk-İslâm Edebiyatı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003.

Şeyh Safiyüddin Mevlana Ali b. Hüseyin, *Reşahat Can Damlaları*, nşr. Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yayınları, II. Baskı, İstanbul 1995.

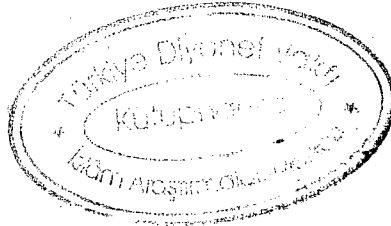
Tahralı, Mustafa, "Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'inde Dinî-Tasavvufî Unsurlar", *Yesevilik Bilgisi*, Ahmet Yesevî Vakfı yay., Ankara 1998, 157-169.

Togan, A.Zeki Velidî, *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*, Enderun Kitabevi, III.Baskı, İstanbul 1981.

Yazıcı, Nesimi, "Hoca Ahmed Yesevî Döneminde Türk-İslâm Kültürünün Oluşum Ve Gelişimi Üzerine Bazı Düşünceler", *Yesevilik Bilgisi*, Ahmet Yesevî Vakfı yay., Ankara 1998, 65-77.

02193

27 TEM 2006

MADDE VE MÜHÜRLENDİKTİR
SONRASI İÇİN ÇIKARILAN

HÂCEGÂN'A AİT KOLLAR VE TASAVVUFUN ELEŞTİRİSİ: HOCA ALİ AZİZÂN RÂMİTENİ'NİN MENÂKİBİ'NDE CEMAATSEL BENZERSİZLİK İDDİASI *

Prof. Dr. Devin DeWeese

Çev.: Necdet Tosun *

Moğol döneminden 19. Asra kadar Orta Asya'nın dînî ve siyâsî hayatında tasavvufî düşünce ve müesseselerin güçlü hâkimiyeti, araştırmamızı tasavvuf ve muhâlifleri arasında süregelen münâkaşaya yönlendirmeyi, ancak doğrudan tasavvuf aleyhtarı tartışmaya yoğunlaşmaksızın (ki bunun örneklerini Rus yönetimi dönemine kadar çok az bulabilmekteyiz) bu konudaki gözle görülür örnekler üzerinde düşünmeyi ve daha ziyâde cârî olan mübâlağalı tasavvuf tenkitlerini mütâlaayı önermektedir. Bu mübâlağalı tenkitlerde bile, tasavvuf muhâliflerinin (hatta sûfler arasındaki muhâliflerin/eleştircilerin) delillerini, tasavvufu müdâfaa düşüncesiyle tersine dönmüş tepkilerinin içinden geçirerek göstermeye meyilli olan ve bize acaba gerçek bir gerginliği yansıtan hakikî münâkaşalar mı yoksa sadece bir dönemde şekillenmiş zihnî ve mantıkî münâzara- ralar mı olduğu belli olmayan ifâdeler bırakan kaynak kitaplar önümüzü kes- mekte ve bizi engellemektedir.

Yine de biz bu hususta birkaç örneğe ve sürece işâret edebiliriz. İnaniyo- rum ki bu örnekler, genel olarak Orta Asya'nın Rus hâkimiyeti dönemi önce- sindeki dînî târihi konusunda olduğu kadar, bu bölgenin şifâhî (halk arasında yaygın olan, sözlü) ve kitâbî (medresede öğrenilen) din tefekkürü üzerinde

* Bu metin, Devin DeWeese, "Khojagâni Origins and the Critique of Sufism: The Rhetoric of Communal Uniqueness in the Manâqib of Khoja 'Ali 'Azîzân Râmîtanî", *Islamic Mysticism Contested*, ed. Frederick de Jong- Bernd Radtke, Leiden 1999, pp. 492-519' dan tercümedir. Ya- zar, Amerika'da Indiana University'de öğretim üyesidir.

• Ar. Gör. Dr., Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi

Devin DeWeese

Studies on Sufism in Central Asia

- VIII Khojagānī origins and the critique of Sufism: the rhetoric of communal uniqueness in the *Manāqib* of Khoja 'Alī 'Azīzān Rāmītanī
Islamic Mysticism Contested: Thirteen Centuries of Controversies and Polemics, eds F. De Jong and B. Radtke. Leiden: E.J. Brill, 1999, pp. 492–519

1–25

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	206679
Tas. No:	297.7 DEW.DS

23 Mayıs 2015

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2012

ASHGATE
VARIORUM

VIII

Ali Ramitani 011516

Khojagānī Origins and the Critique of Sufism: The Rhetoric of Communal Uniqueness in the *Manāqib* of Khoja 'Alī 'Azīzān Rāmītanī*

The overwhelming dominance of Sufi thought and organizations in the religious and political life of Central Asia from the Mongol era down to the nineteenth century suggests a redirection of our search for an ongoing debate between Sufism and its opponents, away from a focus on outright anti-Sufi polemic (of which we find remarkably few examples in Central Asia until the era of Russian rule) and toward a consideration of patterns discernible in the content, and above all in the use, of rhetoric critical of Sufism. Even here we are hampered by our sources, which tend to reveal the arguments of Sufism's opponents (even among the Sufis) primarily through their inverted reflection in defenses of Sufism, leaving us uncertain as to whether such implied "debates" actually echoed real tensions, or merely stylized dialectic, at a given time.

We can nevertheless point to several patterns and continuities in this connection that I believe are instructive with regard to Sufism's hold on popular and learned religious imagination in Central Asia, as well as to Central Asia's religious history in general, before the period of Russian domination. These include the relative rarity of actual anti-Sufi literature produced in Central Asia after the thirteenth century; the "practical" focus of opposition to Sufism in Central Asia, which is couched above all in terms of suspicion regarding specific aspects of Sufi ritual or organization (the pursuit of ecstatic states, the use of music and dance, asceticism and seclusion, the visitation of saints' shrines, the role of the shaykh); occasional hostility toward the political and economic influence enjoyed by Sufi [493] shaykhs or communities; and the appropriation of anti-Sufi rhetoric – including elements drawn from each of the preceding categories – in Sufi hagiography and in rivalries among Sufi communities.

It is the latter issue that will be considered in this brief contribution – and not the broader question of incorporating anti-Sufi polemic within Sufi

* Originally published in *Islamic Mysticism Contested: Thirteen Centuries of Controversies and Polemics*, eds Frederick De Jong and Bernd Radtke (Leiden: Brill, 1999). This essay has been reset, with the original page numbers in square brackets within the text.

Ali Ramiteni (011516)

(۷۱۷) بود و پس از امیرحسین ملقب به امیر خُرد و اَبَکَنوی، دومین خلیفه فَعَنوی به شمار می‌رفت (فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۶۲-۶۱؛ نیز - قبانی، ص ۱۸۱). او در تاریخی نامعلوم از بخارا به باورد یا ایبورد و از آنجا به خوارزم رفت و طریقت خواجگان را در خوارزم رواج داد. از این رو، اهالی خوارزم به وی شیخ علی باوردی می‌گفتند (فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۷۰-۷۱؛ نیز - دیویس، ص ۴۹۸). مشهور است که خضر علیه‌السلام رامیتنی را به شاگردی نزد فَعَنوی راهنمایی کرد (فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۶۰؛ نیز - قبانی، ص ۱۸۰). درباره همین موضوع علاءالدوله سمنانی (متوفی ۷۳۶) از رامیتنی پرسید و وی از پاسخ صریح به این مطلب خودداری کرد (علاءالدوله سمنانی، ص ۳۶۳؛ نیز - فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۶۳).

رامیتنی مانند پیر خود، به ذکر جلی اعتقاد داشت و استدلال او این بود که به اجماع همه علما در نَفَس آخر عمر بلند گفتن ذکر، مثلاً ذکر تهلیل، جایز است و درویشان را نیز هر نَفَس، نَفَس آخر به شمار می‌آید (فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۵۹-۶۰، ۶۳-۶۴). علاءالدوله نیز در این باره از او سؤال کرد و وی در جواب گفت: «اما نیز می‌شنویم که شما ذکر خفیه می‌گویید، پس ذکر شما نیز جهر باشد» (علاءالدوله سمنانی، همانجا؛ فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۶۳). باین حال، رامیتنی ذکر خفی را رد نمی‌کند و بر آن است که ذکر جلی مناسب مبتدیان و ذکر خفی شایسته کاملان است (غلام سرور لاهوری، ج ۱، ص ۵۴۳؛ نیز - بخاری، ص ۷۳).

داراشکوه بابری (متوفی ۱۰۶۹) در حسانت‌العارفین که نقل و شرح شطحیات عرفاست، عبارت «کاشکی اهل ریاضت و مجاهده می‌دانستند که راه نزدیک‌تر است» را شطح رامیتنی دانسته و در توضیح آن گفته‌است که مجاهده، ریاضت و عبادت سبب وصول نیست (ص ۴۶). اما فخرالدین صفی (متوفی ۹۳۹؛ ج ۱، ص ۶۶) که کلام وی را کامل تر نقل کرده، آورده‌است که غیر از ریاضت راه نزدیک‌تر برای وصول به مقامات بالا آن است که سالک خود را در دل صاحب‌دلی جای دهد و چون دل صاحب‌دلان مورد عنایت خداوند است، آن سالک نیز از نظر و عنایت خداوند بهره‌مند شود (نیز - خانی خالیدی نقشبندی، ص ۱۲۱).

رامیتنی پس از عمری طولانی در حدود ۱۳۰ سالگی در خوارزم درگذشت و در همانجا به خاک سپرده شد (جامی، ص ۳۸۵؛ فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۷۱-۷۰). هدایت قبر وی را در گرگانج خوارزم دیده‌است (ص ۱۶۶). فخرالدین صفی (ج ۱، ص ۷۲) وفات او را در ۷۱۵ نوشته‌است. اما خود با تردید

تاریخنامه طبری، چاپ محمد روشن، تهران ۱۳۸۰ ش؛ محمد حیدرین محمدحسین حیدرمیرزا دوغلات، تاریخ رشیدی، چاپ عباسقلی غفاری‌فرد، تهران ۱۳۸۲ ش؛ سمانی؛ شمس بخارانی، تاریخ بخارا، خورقند و کاشغر، چاپ محمدکبیر عشیق، تهران ۱۳۷۷ ش؛ طبری، تاریخ (بیروت)؛ علی‌بن حسین فخرالدین صفی، رشحات عین الحیات، چاپ علی‌اصغر معینان، تهران ۱۳۵۶ ش؛ مقدسی؛ محمدبن جعفر نرغشی، تاریخ بخارا، ترجمه ابونصر احمدبن محمدبن نصر قیاری، تلخیص محمدبن زفر بن عمر، چاپ مدرسه رضوی، تهران ۱۳۶۳ ش؛ سعید نفیسی، محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی، تهران ۱۳۸۲ ش؛ رضاقلی‌بن محمدهادی هدایت، تذکره ریاض‌العارفین، چاپ مهرعلی گرکانی، تهران [۱۳۴۴ ش]؛ محمدجعفریاحقی و مهدی سیدی، از جیحون تا وختش: گزارش سفر به ماوراءالنهر، مشهد ۱۳۷۸ ش؛ یاقوت حموی؛

Richard Nelson Frye, *Bukhara: the medieval achievement*, Norman, Okla. 1965; Guy Le Strange, *The lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1930; Josef Marquart, *Wehrot und Arang: Untersuchungen zur Mythischen und geschichtlichen Landeskunde von Ostiran*, Leiden 1938; Muhammad b. Ja'far Narshah khī, *The history of Bukhara*, translated from a Persian abridgment of the Arabic original by Narshah, [by] Richard N. Frye, Cambridge, Mass. 1954; *The Times comprehensive atlas of the world*, London: Times Books, 2005; *Uzbek Sävet ensiklopediyası*, Tashkent 1971-1980; Armin Vambéry, *History of Bokhara: from the earliest period down to the present*, London 1873.

/ محمد محمودپور /

رامیتنی، علی، مشهور به خواجۀ عزیزان، از مشایخ سلسله خواجگان* در قرن هفتم و هشتم در ماوراءالنهر. : رامیتنی در برخی از منابع به رامیتنی تصحیف شده‌است (پارسا، قدسیه، ص ۴۳؛ قانع، ص ۴۲۰). او در حدود ۵۹۱ در قصبه رامیتن* در دو فرسنگی بخارا متولد شد (فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۶۲، ۷۱) و در همین قصبه، علوم دینی را فراگرفت (قبانی، ص ۱۸۴) و به بافندگی پرداخت (جامی، ص ۳۸۵؛ نیز - فخرالدین صفی، ج ۱، ص ۶۲، ۷۰). به نوشته جامی (همانجا)، منظور مولوی (متوفی ۶۷۲) از خواجۀ نساج در بیتی از غزلیاتش (ج ۱، ص ۴۳۹، بیت ۱۱۳۸۱) رامیتنی است، اما این بیت اشاره به رامیتنی ندارد و درباره فردی مشهور به ابوبکر نساج بخاری است (جامی، تعلیقات عابدی، ص ۸۳۲). رامیتنی در طریقت شاگرد محمود انجیر فَعَنوی (متوفی